

ÚTMUTATÓ
a
CSICSERGŐ
zenei tankönyvcsalád megjelent köteteihez

Olvasókönyv és Munkafüzet

ZENEI ELŐKÉPZŐ 1.
(„kiselőkészítő”)

ZENEI ELŐKÉPZŐ 2.

TARTALOM

Ajánlás.....	2
Játéktípusok.....	3
Játékleírások.....	5
Készségfejlesztés.....	14
Csicsergő Zeneóvoda	21
A könyvek és munkafüzetek használata.....	22
Forrásjegyzék.....	23
Dalok zongorakísérettel (feltöltése előkészületben)	

Ajánlás:

Kedves Kollégák!

A Csicsergő – könyvcsalád az Alapfokú Művészetoktatás SZOLFÉZS tantervi programja és követelményei alapján készült 3 korosztály számára: Zeneóvoda – Előképző 1. – Előképző 2.

Az 1. szolfézs évfolyam kiegészítő anyagként is alkalmazható, az előképzős anyag ismétlése, elmélyítése, a kottaolvasás gyakorlása céljából! De jó szívvvel ajánlom a könyveket és a játékos ötleteket az általános-, zenei-általános-, Waldorf-iskolák és óvodák számára.

A könyvcsalád a hangszer tanulást előkészítő években kíván segíteni a gyerekek zenei írás-olvasási készségének játékos, komplex megalapozásában. Ugyanakkor kapcsolódni kíván a *hangszeres előkészítő – évfolyamok* követelményeihez, játékos, kreatív kiadványaihoz. Ez az újabb igény készítetett arra, hogy minél korábban, minél *játékosabban*, a *korosztálynak megfelelő szemléltetéssel* történjen a készségfejlesztés és a tudatosítás. A gyerek ne a hangszeres órán halljon először a zenei jelenségről, ne a hangszeres kottában lássa először, illetve a kottakép olvasása közben már legyen zenei képzete. Sok éves pedagógiai tapasztalatom alatt kristályosodott ki játékos ötletem, mely *összekapcsolja a térhallást a kottaképpel*. Nagy öröm a gyerekekkel játék közben tapasztalni – Bántainé Sipos Éva: „*A jó muzsikus hallja, amit lát és látja, amit hall*” című kézikönyvében megfogalmazott pedagógiai cél alapján – az eredményt.

A gyermekek általános zenei képességeinek fejlesztésében gazdag gyermekdaljáték kincsünk van legnagyobb segítségünkre. Az önfeledt dalos játék komplex módon fejleszti a gyermek ritmus-, hallás-, forma-, térérzékét, mozgáskoordinációját, memóriáját, gazdagítja érzelmvilágát. Ezért legfontosabb feladatunk az óvodás daljáték kincs megőrzése, és tovább gazdagítása. A gyerek veleszületett mozgásigényét, improvizáló készségét, a játszva tanulás örömét kihasználva alapozhatjuk képességeinek fejlesztését.

A dalosjáték közben a kis gyerek az egész testével érzi a ritmust, a hangszerjáték közben már csak az ujjai mozognak. A mozgáskoordináció fokozatosan fejlődik, miközben írást- és hangszer tanulást elősegítő játékos kar-, csukló-, ujjtornákat gyakorolhatunk a kedvenc mondókákkal, dalokkal, majd a könyv rajzain is kipróbálhatjuk kisebb térben.

A relációk érzékelése is kezdetben az egész testtel történik a relációs torna segítségével, később a kicsi kottát látva a kialakult belső hallása segítségével énekel vagy játszik a hangszerén. A könyv és a gyerekek segítőtársa „Csicseri”, az ujjbáb, ezt a folyamatot segíti azzal, hogy a mozgáskoordinálással, ritmusérzék fejlesztésével és a *relációk kialakításával egyidőben* már kottát „olvasnak”, játékosan. A relációs torna után a lufikon tanítjuk röpdülni, majd a könyv lufijain, később az 5 vonalra varázsolt lufik segítségével olvassák a színes, később fekete kottát, így *fokozatosan, egyre kisebb térben érzik a relációt*.

Az ÚTMUTATÓ összekapcsolja a 2 évfolyam közös zenei anyagát. Tájékoztatásul mellékeljük a tankönyvcsalád ZENEÓVODÁS kötetének tartalomjegyzékét!

Nagyon szívesen fogadom a kedves kollégák észrevételeit, ötleteit! (Elérhetőségem a könyv belső borítóján.)

Játékos módszeremet megismerhették a kollégák a Mertonom Kft. által szervezett **Csicsergő továbbképzésen** Salgótarjánban, ahol a bemutató foglalkozások után szakmai konzultációra került sor. A foglalkozásokról készült felvételek részletei a zeneiskola honlapján láthatók (vaczigyula.hu).

A tapasztalatok során minden pedagógus kialakítja saját módszerét. Remélem, ötleteim segítenek a kreatív továbbfejlesztésben, hogy változatosabbá és eredményesebbé tehesük ezt a szép hivatást! Munkámmal részt kívánok venni a Kodály-i célkitűzés megvalósításában: Zenei anyanyelvünk alkalmazásával minél több gyermek jusson meghatározó zenei élményhez!

Remélem, e könyvek is segítenek a zenetanulás első éveit kellemessé tenni, gyermeknek pedagógusnak, szülőknek egyaránt!

A Szerző

Játék-típusok:

A daljátékok többsége megtalálható:

Forrai Katalin: Ének az óvodában (ÉÓ) c. kiadványában. (14.kiadás, 2001) A többi játékot a típus megnevezések és az útmutatóban található *játékleírások* (JL) alapján taníthatjuk.

Daljátékok	Játék-típus	játékleírás	Forrás
A pünkösdi rózsza	párválasztó	ÉÓ – 145.	Forrai (2001)
Az ágy alatt a kotló	páros forduló, szökdelő	JL – 1.	Dancs (1982)
Án-dán di-ti-jom	Páros szökdelő		Kalocsai gyermektáncok
Babona-babona (mondóka)	ügyességi játék	JL - 2.	Hintalan (2000)
Babot főztem	Páros forduló	JL – 3.	Kiss Áron (1891, 2000)
Boglya tetején áll egy gólya	ügyességi játék	JL – 4.	MNT (1951)
Boszorkás	szerepjáték	JL – 5.	Kalocsai gyermektáncok
Bújj, bújj, itt megyek	tűzvívó	ÉÓ – 183.	Borsai (1976)
Bújj, bújj, zöld ágacska	kapujáték	JL – 6.	MNT (1951)
Cincom, láncom cérna	sorgyarapodó		Dancs (1982)
Cirmos cica haj (kiszámoló)	kergető, fogócska	ÉÓ – 151.	
Csen-csen gyűrű	gyűrű, zsineg	JL – 7.	Dancs (1982)
Csere-bere fogadom	tréfás csúfoló	ÉÓ – 62.	
Csett Pápára	nevetető	ÉÓ – 112.	Borsai (1975)
Csincsele, bombola	párbeszéd, felelgetős	JL – 8.	Kerényi (1957)
Csivítem, csavarítom	sor be- kicsavarás	ÉÓ – 184.	
Egyél libám	körjáték, guggolós	ÉÓ – 84.	
Egy szele	kanyargó sor		Kalocsai gyermektáncok
Egy taliga kosár	kergető	JL – 9.	MNT (1951)
Ekete-pekete	mozdulat-improvizálás	JL – 10.	
Elvesztettem zsebkendőmet	párválasztó	ÉÓ – 86.	
Erre gyere, arra (román gyd.)	fogócska		Forrai (1956)
Erre kakas	páros forduló	ÉÓ – 187.	
Ess, ess, ess	kanyargó járás	JL – 11.	Kiss Áron (1891; 2000)
Eszterlánc	kifordulós kör, névvel	ÉÓ – 87.	
Érik a dinnye	hajladozós, guggolós	ÉÓ – 158. kotta	
Fehér liliomszál	szerepcsere	ÉÓ – 114.	
Főzzünk, főzzünk kalamászt	szerepjáték	JL - 12.	B.-K.-Kerényi (1951)
Gólya bácsi, gólya	párbeszéd	ÉÓ – 189.	
Gyí paci, paripa	lovagoltató	ÉÓ – 126. kotta	
Hajlik a meggyfa	párválasztó	ÉÓ – 138.	
Háromszál vesszőre	kapujáték	JL – 17.	MNT (1951)
Hátra ne nézz róka jár	kergető	JL – 13.	Kerényi (1957)
Hej a sályi piacon	hangfelismerés	ÉÓ – 88.	
Hej tulipán (l-s)	vonulós, faluhossza játék	JL – 14.	Kerényi (1957)
Hej tulipán (m-l,)	kapujáték	JL – 15.	Kiss Áron (1891; 2000)
Hej, vára, vára	párválasztó	ÉÓ – 139.	
Hej, váralja	kapusor	JL – 16.	Borsai (1976)
Héja, héja, nincs itt liba	kergető	ÉÓ – 193	

Hogy a csibe	kergető	ÉÓ – 195.	
Hold, hold, fényeslánc	kapu - láncsor	ÉÓ – 83.	
Hopp mókuska	szerepcsere, zökdécselés	ÉÓ – 171.	
Hosszú-szárú galuska	páros séta, fordulás	ÉÓ – 196.	
Húzz, húzz Katica	páros forgás		Borsai (1978)
Itt a három	fogócska	JL – 18.	Borsai (1978)
Itt a köcsög	köcsögös	ÉÓ – 38.	Borsai (1976)
Júlia kisasszony (lengyel gyj.)	mozdulat utánzó		Forrai (1965)
Kácsa, kácsa	páratlan számú játék	ÉÓ – 127.	
Károlina, patyolat	kendős, tűzvívős		Borsai (1978)
Kecske ment a	kergető, szerepjáték	JL – 19. kotta	MNT (1951)
Kendermagot vetettem	tűzvívő	JL – 20.	Kiss Áron (1891; 2000)
Keringet a róka	kergető		Nagy Margit: Daloló...
Kering az örsó	guggolós	ÉÓ – 140.	
Kicsi kacsa	páros forgás		Nagy Margit: Daloló...
Kinn a bárány	fogócska		Hintalan (2000)
Kinn a kecske	fogócska		Borsai (1976)
Kis kacsa fürdik	szerepcsere	ÉÓ – 115.	
Kis kis kígyó	sor be- kicsavarás	ÉÓ – 201.	
Komatálat hoztam	szerepcsere	ÉÓ – 99.	
Körtéfa, körtéfa	pergő-forgó	JL – 21.	Kodály (1943)
Lipem, lopom	csószös játék	ÉÓ – 202.	
Lopják, lopják a sóskát	csószös játék	JL – 23. kotta	MNT (1951)
Kukurikú Kelemen	ügyességi, féllábon állás	JL – 22.	MNT (1951)
Mackó, mackó	pár vagy kötélugró	ÉÓ – 203.	
Menjünk lányok a szőlőbe	vonulós, gyorsulva		
Mért küldött az új asszony	hidasjáték	ÉÓ – 106.	
Méz, méz, méz	leánykérő	JL – 26.	Kerényi (1957)
Mit mos	kendős	ÉÓ – 103.	Kiss Áron (1891; 2000)
Míg a libám	lugasjáték	JL – 27.	Dancs (1982)
Most viszik	leánykérő	ÉÓ – 204.	
Ne nézz hátra, jön a farkas	kergető		Hintalan (2000)
Pünkösdi rózsza	párválasztó	JL – 27. kotta	Ittész - Robert (1990)
Recse, recse	guggolós	ÉÓ – 132.	
Rétes, béles csavarodjál	sor ki- betekerős		Dancs (1982)
Sári néni utazik	párbeszéd, vonat		Kerényi (1956)
Sika, sika	csere vagy pörgető	ÉÓ – 134.	
Sírnunk, ríjnunk	csere vagy elfogyó	ÉÓ – 207.	
Sötétes az erdő	leánykérő	ÉÓ – 179.	
Szántottam gyöpöt	zálogos	JL – 29.	MNT (1951)
Szepeli polkát	páros szökellő	JL – 25.	Borsai (1978)
Szöjtek lányok	kifordulós kör, névvel	ÉÓ – 208.	
Tekeredik a kígyó	sor be- kitekeredés	ÉÓ – 109.	Dancs (1982)
Teríti a lány	szerep-játék	JL – 24.	Kodály (1943)
Tormás ember	felelgetős, kergető	ÉÓ – 105.	Borsai (1978)
Tüzet viszek	tűzvívő	ÉÓ – 103.	Kiss Áron (1891; 2000)
Vékony vászon	páros guggolva ugrálás	JL – 32.	Borsai (1978)

Játékleírások:

1. Az ágy alatt...

Kettős oszlopban, keresztezett kézfogással szökellnek. „Fordánc”-ra hirtelen megfordulnak, és ellenkező irányba folytatják a játékot. Lehet változtatni másik szökellős játékkal, ell. irányban másik dalt énekelve: Borsót főztem..., vagy mondókával: Hull a borsó... (belsőhallás fejlesztés), vissza kell emlékezni a kezdő hangra.

2. Babona, babona...

Kockázás (kavics, golyó, labda kapócska) közben mondogatták, hogy a másik elejtse. A gyerekek örömmel próbálgatják ritmikusan dobálni a labdát a mondókára. (A könyv lapjain könnyebb.)

3. Babot főztem... (mint a Borsót főztem...játéka)

Ba - bot főz - tem, meg is pap - ri - káz - tam, á - be - le, bá - be - le, bukk!
jól meg - sóz - tam,

4. Boglya tetején...

A gyerekek éneklés közben körbe sétálnak, mialatt egy gyerek széttárt karokkal, fél lábon áll a kör közepén. A dallam negyedik sorára mindenki megáll, szembefordul a körrel, és tapsol. Eközben a „golya” odamegy az egyik gyerekhez, és behúzza a kör közepére. A második dallamra már 2 golya, utána 4, 8, ill. sok (mindenki) golya áll fél lábon.

5. Boszorkás...

Kiolvasó:

É - ni, pé - ni, ju - pi - té - ni bo - szor - ká - nyok höccs!
Ef - fer, gef - fer, Ju - li né - ni,
Te - gyük vas - ra, vas nem bán - ja,
Bű - di ba - nya bo - szor - ká - nya,

Akire a kiolvasó utolsó szótaga esik, az lesz a boszorka. A boszorka a „pincének” kijelölt helyre megy és magára borítja felső szoknyáját (vagy kendőt), igyekszik ijesztő mozdulattal félelmetes külsőt ölteni. A játékvezető lesz az anya, a többi a gyermeke, akik ugrándozva, szétszórtan körülötte helyezkednek el. Az egyik gyermek odamegy hozzá. Gyermek: - Nyanya agyon kinyeret!

Anya: - Édös lányom erigy le, a pincébe szaladj le, majd ott mögtalálod. A gyermek félelmet színlelve, óvatosan a pince felé lopakodik. Erre a boszorka nyöszörögni kezd, a gyerek ijedten az anyjához szalad. Gyermek: - Nyanya, van ott valami, nyöszörgésit hallani.

Anya: - Ugyan lányom mi vóna, talán csak nem boszorka? Krumpli van ott zsákba. Másik gyerekre mutat: No eridj le te!

A másik gyereket is megijeszti a boszorka, szalad az anyjához.

Gyerek: – Nem zsák, mög nem krumpli a, szőrös a keze, szőrös a lába, zápfoga nincs a szájába.

Anya: – Na gyertek, majd én mögnízem! A gyerekek a boszorkával szemben, az anya és egymás derekát átkarolva egymás mögé állnak. Így óvatos lépésekkel megindulnak a boszorka felé:

Cs: – Ki vagy te? B: –Bo-szor-ka. Cs: –Hány ó - rá - ra jössz el? B: – Há -rom-ne-gyed ződ - re.
– Mit e - szel? – Ló - fe - jet.
– Mit i - szol? – Em - ber - vért.

Cs: – Egy ó - ra, még-se gyün a bo-szor-ka, Há-rom ó - ra, itt van már a bo-szor-ka!
Két ó - ra, még-se gyün a bo-szor-ka,

6. Bújj, bújj, zöld ágacska...

Ketten szembefordulva, mindkét kézzel kaput tartanak. A sor kézfogással, nyolcast írva átbújjak a kapu alatt.

Bújj, bújj, zöld á - gacs - ka, bújj, bújj, zöld le - ve - lecs - ke,

Nyit - va van az a - rany - ka - pu, csak búj - ja - tok raj - ta.

Az utolsót megállítják: „Mi kell, körte, vagy alma?” Válasza szerint az angyalhoz vagy az ördöghöz kerül. Mikor az egész sor elfogyott, mindenkitől megkérdik:

An - gyal - e, ör - dög - e,* csu - pa - tisz - ta an - gyal.
(ör - dög).

Aki * - nál elneveti magát, az „csupatiszta” ördög, aki nem, az angyal.

7. Csen-csen gyűrű...

A gyerekek egy hosszú zsinigre játékgyűrűt fűznek, majd az összekötött zsinéget körbeülve kifeszítik. Miközben a dalt éneklük, két kezüket vízszintesen mozgatva észrevétlenül továbbadják a gyűrűt.

Középen áll a „kereső”, aki figyeli a gyűrű mozgását. A dalé záró sorát már ő éneklük, és az utolsó szótagra rámutat annak a gyereknek a kezére, ahol a gyűrűt gondolja. Ha eltalálta, akkor ő marad a kereső, ha nem, akkor azzal helyet cserél, akire rámutatott.

8. Csincsele, bombola...

A gyerekek sorba állnak. Kettő, az angyal és az ördög félrevonul. A gazda egy-egy virágnevet súg a játszóknak fülébe. Jön az angyal:

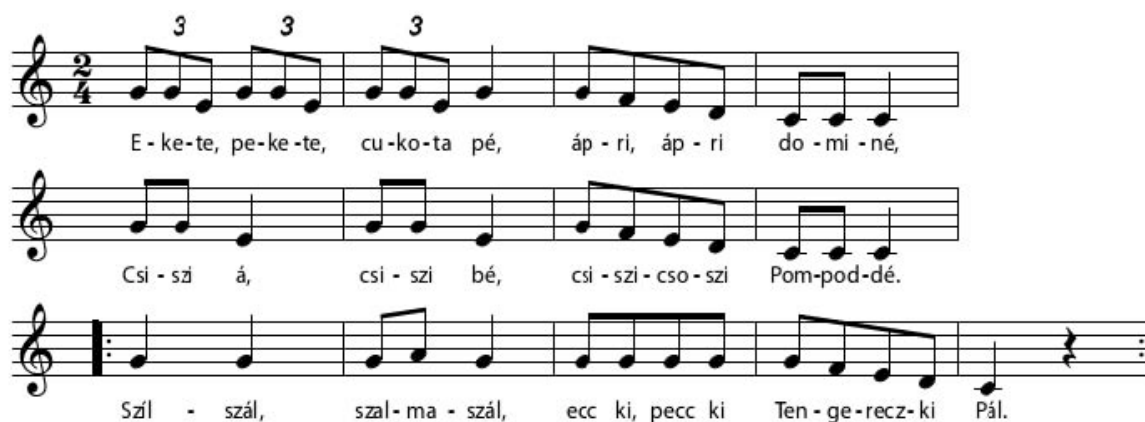
- Csin-cse - le, bom - bo - la!
- Ki van kinn? - An - gyal - ka!
- Mit ke - res? - Vi - rá - got! - Mi - lyet?
(beszélve:)
- Királykisasszonynak a legszebb gyöngyvirágot!

Ha van olyan nevű, elviszi. Jön az ördög, ő is hasonlóképpen. Ha nicsen a kért virág, a gazda elküldi őket: „Még nem virít.” Az angyal és az ördög addig jönnek váltakozva, míg valamennyi virágot el nem viszik.

9. Egy taliga kosár...

A gyerekek leguggolva kört alkotnak (ők a kosarak). A vevő körbesétál, a guggoló gyerekek egyenletesen tapsolnak a dalt énekelve (csörgetik a diót). Mikor harmadszor éneklük a dalt, a vevő a „font” szóra megérinti annak a gyerekeknek a fejét, akihez ért, az elszalad (elgurul a kosár), a vevő körbe kergeti. Ha visszaér a helyére, marad az előző vevő, ha megfogták, ő lesz az új vevő.

10. Eke-te-pekete... (mozdulat improvizálás)

E - ke - te, pe - ke - te, cu - ko - ta pé, áp - ri, áp - ri do - mi - né,
Csi - szí á, csi - szí bé, csi - szí - cso - szí Pom - pod - dé.
Szíl - szál, szal - ma - szál, ecc ki, pecc ki Ten - ge - recz - ki Pál.

A dalt énekelve a gyerekek körben állva mérőre tapsolnak: saját tenyerükbe, majd egyszerre a két szomszéd tenyerébe (váltogatva). A játékvezető (tanár) rámutat a „Pompodéra”, mire az bemegy a körbe és a „Szíl szál...” dallamra játékos mozdulatokat ismételtet (mérőre). A dallam ismétlésekor visszamegy a helyére, és a többiekkel együtt ismétli a mozdulatot. Előlről kezdve másik gyerek lesz a Pompodé, aki más mozdulatot improvizál. Addig ismételtetik a dalt, amíg mindenki sorra kerül.

11. *Ess, ess,ess...: „Egeres”; „Csuporkás”-játék*

Három gyerek háromszögben leguggol behúzott lábakkal, térdét alul két kézzel átfogva. Ők a csuprok, ezt mondogatják: Csuporka, el ne dőlj! Ha eldől, összetörsz! A többiek az egeres, akik láncba fogózva különféle kanyargós utakon kerülgetik a csuprokat, ritmikusan mondókázva. Aki elszakítja a láncot, az egeres (csuporka) lesz, he egy guggoló eldől, az a „törött csupor”. Változat: A csuporkák magas hangon cincognak (mérőre, szünetben is) csúfolva az egereket (Cin, cin...) Ha ügyesek, a mondókák szünetében lehet hallani a cincogást! A könyvből is olvashatjuk ritmikusan két szólamban (2 csoport, vagy 2 gyerek).

12. *Főzzünk, főzzünk...*

Hosszú sorban, egymás ölébe ülve, kígyózó mozgást végez a sor, míg az ének tart. Ekkor jön a *gazda*, végigtapogatja mindegyiknek a fejét. Egyikre azt mondja: „kemény”, a másikra: „puha”. Aztán sorra mindegyiket megkérdi:

-Hogy a lánc? -Száz forint!

-Add alább! -Nem adom!

-Mebánod! -Nem bánom!

Vége az utolsó azt feleli: -Meg!

(kalamász: kulimász, kenőcs)

13. *Hátra ne nézz...*

A gyerekek körben állnak, kezüket hátra tartják. Visszanézni nem szabad. A róka körön kívül jár, s a gyerek kezét egy kendővel csapkodja, miközben a dalt énekli. Amelyik gyerek elkapja a kendőt, az lesz a róka.

14. *Hej, tulipán... (s-l)*

Felállunk egy sorba, kicsit félkörösen, s a két szélő beszélget egymással:

- Híres mester, itthon vagy-e? -Itthon vagyok, épp most jöttem!

- Átengedsz-e lánchidaton? -Nem engedlek, mert leszakad!

- Ha leszakad fölaggatom! -Mivel tudnád fölaggatni?

- Gyöngy-gyűrűvel, gyöngyharmattal! A sor vége kaput tart, a dalra a másik vége nekiindul és átbújik alatta. A legszélő úgy marad, ahogy volt, de a második fordul egy felet, s arccal ellenkező irányba áll, két karja maga előtt keresztben. Aki eddig vezette a bújást, úgy folytatja, hogy a következő kapun bújik át, majd sorban mindegyiken, míg mind ellenkező irányba fordulunk keresztezett karokkal. Addig énekelünk folyamatosan, mindig előlről kezdve, míg el nem készül a lánc. Ekkor a bújást vezető megkérdi a lánc másik végén állót:

- Híres mester, szakad-e a lánc? Az válaszol: -Nem t'om, hogy aggattad föl!

Ekkor a vége kétfelé húzza láncot, s ha valahol elszakad, mind felborulunk, szétgurulunk, nagyot kacagunk!

Könnyebb változat:

A dalt énekelve vonulunk (a motívumismétlést 1 gyerek visszhangozhatja).

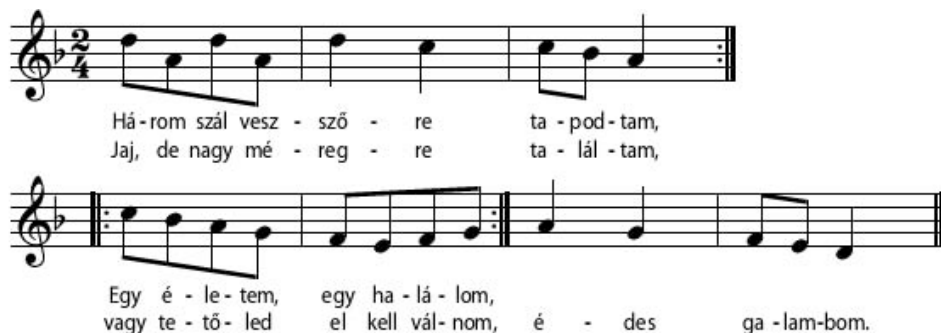
15. *Hej tulipán... (lá-pentachord)*

Két nagyobb lány kaput tart, a többi sorba fogódzva átbújik alatta a dalt énekelve.

16. Hej, váralja...

A játékosok két oszlopba állnak, s párosával egymás kezét megfogva, magasra emelik, kaput tartanak. Az ének kezdésekor a sor végén levő utolsó pár a feltartott karok alatt előre megy, megkezd a vonulást. Kezüket nem engedik el, csupán mellmagasságban tartják, hogy könnyen átbújhassanak. A hátulról előrebújó pár mindig a sor elejére áll. Addig vonulnak, míg meg nem unják. A vonulás iránya lehet egyenes, kanyargós vagy kör alakú is.

17. Háromszál vesszőre... (Mint a 15.sz. játék)

Há - rom szál vesz - sző - re ta - pod - tam,
Jaj, de nagy mé - reg - re ta - lál - tam,
Egy é - le - tem, egy ha - lá - lom,
vagy te - tő - led el kell vál - nom, é - des ga - lam - bom.

18. Itt a három... (fogócska)

A játékosok párosával egymás előtt (2-2 gyermek a kör közepe felé néz) körben állnak. Egy gyermek a körön kívül a „cickány”, egy pedig a „mackány” valaki mögött harmadiknak áll be. A „cickány” ezt igyekszik megütni összecsomózott kendőjével, aki azonban elugrik a szomszéd pár elé, onnan a hátsónak kell kiugornia ismét a mellette levő pár elé. Csak a futás irányába állhat be a harmadik. Hogy a kör ne szűküljön, a játékosok a dal ritmusára ringó mozdulattal hátrafelé lépegetnek. Ha a „mackány” valamelyik harmadikat meg tudja ütni, az veszi át szerepét. Változat: Új „cickány”-t választanak.

19. Kecske ment...

Kecs - ke ment a kis - kert - be, vi - gyázz kecs - ke u - gorj ki!
A ká - posz - tát meg - et - te,
Jön a gaz - da, jön a gaz - da meg - fog - ni.

20. Kendermagot vettem... (tűzvívő-játék)

Ken - der - ma - got ve - tet - tem, be is bo - ro - nál - tam, Tű - zet vi - szek, ne lás - sa - tok,
Ha lát - já - tok, ne mond - já - tok.

21. Körtéfa...

Kör - té - fa, kö - rö - si, ke - re - pe - si kör - té - fa.
Kör - té - fa, kö - rö - si, ke - re - pe - si kör - té - fa.

Vá - ra - si gaz - da, gyön - gyö - si tánc,

köny - nyü já - ró kis - me - nyecs - ke, dob szer - da.

Két lány keresztben megfogja egymás kezét, lábukat összevetik, s hátra húzódva forognak. A dal végén leguggolnak, s akinek szoknyája legjobban kikerekedik, az sütötte a legdomborúbb kenyeret.
Változat: körjáték, pátválasztó

22. Kukurikú Kelemen... (énekes párbeszéd)

A „kakas” közepén áll féllábon, míg a többiek énekelve kérdezik: – Kukurikú Kelemen, mit leltél a szemeten? A kakas válaszol: – Egy rézgarast, kikeri. Mind: – A fogó most jöjjön ki! A kakas féllábon ugrálva elkapja a legközelebb állót, helyet cserélnek.

23. Lopják, lopják...

Lop - ják, lop - ják a sós - kát, el - a - ludt a gaz - da,

Á - lom jött a sze - mé - re, bun - kós - bot a ke - zé - be,
Vas - ka - lap a fe - jé - be,

El - a - ludt a gaz - da, bumm, bumm, bumm.

24. Teríti a lány...

Van egy „leány”, egy „öreg”, és egy „lóhátas”. Mind megjátsszák a szöveget. A körben álló gyermekek a leány mozdulatait ismétlik. Az első visszaintés: „nem”, a második: „igen”.

25. Szepeli polkát...

Sze-pe-li pol-kát én nem já-rom, mert én-né-kem nin-csen pá-rom, Sze-pe-li pol-ka, hopp!

26. Méz, méz, méz...

Méz, méz, méz, ter-mett méz, Ter-mett méz-nek ál-dott-sá-ga, le-hul-lott vi-rá-ga.
Ez az ál-dott bor, ki min-den-nap forr. Ha jót i-szol be-ló-le a tor-kod-ra forr.

A gyerekek kézfogással álló kört alkotnak. Egy a körön belül, egy a körön kívül egymás mellé áll. Az egymás felé eső karjukat megfogják, és a kör mentén haladnak. Az ének végén egymással szembefordulnak, s a belső kérdi:-Mit kerülöd, mit fordulod az én házam táját?

Külső: – Azt kerülöm, azt fordulom a te házad táját, hogy szeretném feleségül venni Mariska lányát. A külső kézenfogja azt, akinek a háta mögött áll, s ez vele együtt járja a következő kört. Minden alkalommal újabb és újabb gyereket visznek el a körből, míg a kör el nem fogy.

27. Míg a libám... (átbúvás a karok alatt)

Míg a li-bám ki-haj-tot-tam, egy pár ci-pőt el-kop-tat-tam.

A gyermekek párosával egymás mögé állnak. A külső kezük csípőn van, a belső kezüket összefogva magasra emelik. A dalt énekelve jobbra, balra csozzantanak (mérőre). A kialakított „lugas” alatt a hátulsó pár előre búvik, és a sor elé beállva bekapcsolódik a játékba.

Így vonulnak előre.

28. Pünkösdi rózsá...

1. Pün-kös-di ró-zsa, fé-nyes vagy, Mért ad-tad más-nak ma-ga-dat?
- A-zért ad-tam más-nak ma-ga-mat, Mért nem vi-se-led te gon-do-mat?

2. Gilice szívem, gilice, Ülj föl az ágyam szélére,
Ha nem ülsz az ágyam szé-lére, Ülj a dongó darázs fészkébe!

29. Szántottam gyöpöt...

A dal végén a körbenjáró megáll egynél:

– Csir, csur, ki vagy te, kis kormoska? Ha elneveti magát, zálogot kell adnia. Újból éneklük a dalt.
– Sicc ki madár a mezőre! – szól rá hirtelen a másikra. A többiekre is tréfás mondatokat röktönöz.
A játék addig folyik, míg mind zálogot nem adtak.

30. Szinajom...

Szi - na - jom, szi - na - jom, szé - na sza - ka - dé - kom,
Ben - ne fo - rog ko - má - m - asz - szony, meg egy sza - kács - asz - szony.
Ad - jon Is - ten jó nagy e - sőt,
Mos - sa ősz - sze mind a ket - tőt.
He, li - pi lip - paj - dom.

31. Tüzet viszek...

Tü - zet vi - szek, nem lát - já - tok, Ég a ru - há - tok!
Ha lát - ná - tok ol - ta - ná - tok,

32. Vékony vászon...

A lányok egymással szemben párosával leguggolnak. A dalt énekelve páros lábon kézfogással kettőt jobbra, kettőt balra ugranak (mérőre). Kétfogás helyett csípőre tett kézzel is ugrálhatnak, változatosan: egyet jobbra-balra; tapsolva, stb.

33. Parti nádas... (ringató)

Ringatózó
Par - ti ná - das ring a szél - ben;
Bé - ka bil - leg hin - ta - szék - ben.
Mozgalmasabban
Ropp, a nád - szál le - ve - le, víz - be poty - tyant Bre - ke - ke.

Dalok, mondókák:

1. Egyszer volt egy kemence...

1. Egy-szer volt egy ke - men - ce, be - le - bújt a kis Ben - ce,
2. Rá - né - zett a ma - má - ja, nem is - mert a fi - á - ra,
Kor-mos volt a ke - men - ce, fe - ke - te lett kis Ben - ce.
Be - csuk - ta a ke - men - cét, jól el - ver - te kis Ben - cét.

Bárdos Lajos szövege (*Egyszer volt egy kemence...* dallamára):

A két szélén kis kóta, Középen egy nagy kóta,
Jobb ez, mint a piskóta, Úgy hívják, hogy szinkópa.

2. Kecske, kecske...

Mind:
1. Kecs-ke, kecs - ke, csacs-ka kecs - ke, Van - e ná - lad friss te - jecs - ke?
Kecske: *Mind:*
Tíz cső-bőr - rel van itt mek - mek. Van itt mek - mek,
Jut is min - den jó gye-rek - nek. Jó gye-rek - nek.
2. Látod Pistit a vasgyúrót, Adsz-e néki kecsketúrót?
Hogyne adnék mek-mek, mek-mek; Mek-mek, mek-mek.
Az való a rossz gyerekek; rossz gyerekek.

3. Mit árul ké' komámasszony...

Parlando, rubato
1. Mit á - rul ké' ko-mám-asz-szony? - Vad - al - mát!
Há - nyat ad ké' ko-mám-asz-szony? - Há - rom - kát!
2. Meg - é - rem még azt az i - dőt: ö - töt ád!
Meg - é - rem még azt az i - dőt: ö - töt ád!

4. Csicseri borsó... (mondóka – kiszámoló, korsót csörgetve)

Csicseri borsó, pereg az orsó, csurog a csurgó, tele a korsó.

KÉSZSÉGFEJLESZTÉS:

Eszközök:

„Csicseri”ujjbáb, a társ: (Csicseri szabásminta letölthető!)

A foglalkozás elején minden gyerek felhúzza az ujjára, így kéznél van. (Először gyűszűbáb volt, melyet nyakba akasztható fészekből vettünk elő). Ez az újra húzható változat mindig az ujjakon lehet, körjátékban kézfogásnál sem zavaró. *Kiselőképzőben* a játék után a dalt eltornázzhatjuk vele, a lufikon tanítjuk röpdülni, a könyvben olvasunk vele, elbujtathatjuk (ritmus-, dallambújtatás, stb.) *Előképzőben* egy idő után már csak a táblánál használjuk a bemutatásnál, vagy a dallambújtatásnál és más felelgetős játéknál, így kialakul az a kellemes viszony, hogy a csoportnak van 1 kedvence: „Csicseri”. Ezért kitüntetés, amikor 1-1 gyereknek adom oda, aki egyedül mutatja be a táblánál a feladatot, Csicserivel könnyebb önállóan megoldania. A könyvben már csak gondolatban van velünk (kijelöli az olvasás irányát, figyelmeztet az ismétlésre stb.), úgy olvasunk, mint az iskolában: az ujjunkkal. Hiszen ő egy *eszköz*, akkor, és úgy használjuk, hogy *segítse*, és ne hátráltassa a foglalkozás menetét, és céljainkat. Híd lehet a *játék* és a *hangszer-játék* között.

„Színes lufik”:

Kezdetben igazi lufik voltak, amiket rücskös „kutya-labdákra” cseréltem, a rücsköt átszűrve ráakasztható egy kis táblára, a megfelelő helyre erősített akasztóra. Már van mágnes táblám, így egy könnyű műanyag labdára mágneset ragasztottam, amivel a mágnes táblára tehető. Helyettesíthető színes krétarajzzal is, de a valódinak varázsa van, tisztábban énekelnek!

„Virág-ritmus”:

1 tanári példány – egyik oldalán ritmusképlet virágokból, megfordítva ugyanaz pálcika-ritmussal (mágnes tábla hiányában a tábla peremére illeszthető, a gyerekek is szívesen kirakják)

„Ritmus-, és dallamkirakó”:

minden gyereknek (öntapadós ritmuskirakó és mágneses dallamkirakó fejlesztés alatt). Ritmus-, és dallam-motívumok kirakása visszhangjáték, utóritmizálás, és utószolmizálás után, amíg nem tudnak gyorsan írni.

„Leporello”:

a gyerekek nagyon kedvelik. Tetszőlegesen elrejtethők a szomszédos figurák (hangnevek). Az *eszköztárat* igény esetén bővíthetnénk a ROMI-SULI Továbbképző műhely fejlesztésében. („lufik”; mágneses dallamkirakó; öntapadós ritmuskirakó; leporello)

Készségfejlesztő játékok:

A készségfejlesztés mindig előzze meg a zenei elemek tudatosítását, a kottaolvasást és írást. Önmagában a sok játék (magyar népi gyermekjátékok) komplex módon fejleszti a gyerekek zenei érzékét, ezért *ne sajnáljuk az időt a játékokra!*

Ritmusérzék fejlesztése:

A gyermek életeleme a mozgás, ezért játszva, minden gátlás, nehézség nélkül fejleszthetjük ritmuskészségét. Mindig a hozott – óvodás – élményanyagra építünk, azt gazdagítsuk tovább. Az önfelelt mondókázás, gyermekjáték előzze meg a ritmusjátékokat, hiszen komplex módon fejlesztenek. Haladjunk a nagy mozdulatoktól, a kisebb, finom mozdulatokig.

Az egész test mozgásával: (játék közben)

1. mozgás mérőre:

- *járás* mérőre: mérőre énekelve (Kinn a kecske; Borsót főztem; Kácsa, kácsa...)
- *járás* mérőre: ritmikus mondókázással (Kicsi kocs; Hová mégy...)
- *karmozgás* mérőre: (Csíp, csíp csóka...)
- *csörgés* mérőre: szapora ritmussal (Itt a köcsög...)
- *ujjtorna* mérőre: ritmikusán a hüvelykujjra lendítjük a 2.-3.-4.- 5.ujjakat:
(Pi-pi, pi-pi... - a Libi,libi, libuskám dallamára)

2. ritmizált mozgás:

- „ritmus- taposás”: ismétlődő ritmus-motívumból álló dalok, mondókák ritmusának kilépegetése. (Kis kacsa fürdik)
- „ritmus-kitapsolás, kikopogás”: dalok, mondókák ritmusának tapsolása, kopogása (csak gondolunk a dalra, mérő hangoztatásával)
- „ritmus-visszhang” (Csicszerivel): Körben állva, a tanár a hátuk mögött sétálva minden gyerek vállára kopog egy ritmus motívumot, a gyerek visszatapsolja (a csoport megismételheti ritmusnévvel)

Kis térben: (a könyv lapjain) Írást és hangszerjátékot előkészítő csukló-, és ujj lazítók:

1. „vonalhuzogató” – mérőre (Csíp,csíp csóka...; Kinn a kecske...)
2. „korongforgató” – csukló lazító – mondókázás mérőre (Korong forog; Szita, szita...)
3. *képolvasás* – a figurákról mérőre, balról jobbra – motívumismétléssel, a dal végi eltérő ritmusú motívumot nem olvassuk, hanem tappsal folytatjuk. Pld.: Csön,csön gyűrű... (olvasás mérőre, motívumismétléssel), ... itt csörög... (mérő tapsolása)

Kettes ütem megéreztetése:

1. „Kip-kop” (bal-jobb) – Csikorog a ...; „Bimm, bamm”– Giling-galang... (Járás, harangozás mérőre mondókázva)
2. „Hinta-palinta”... – körben állva kézfogás, hintázás karlengetéssel mérőre „Érik a dinnye”... – hajladozás balra, jobbra (EK 2.)
3. „fűrészelés”- Erdő mellett... dal éneklése (párosával fűrészelő mozdulatok mérőre)
4. „kerék-kopogtató” – Kicsi kocsi...; Hová mégy...; mondókák ritmizálása, a könyvben a kerekeket mérőre kopogtatva. (minden kocsiban 2 mérő)
5. „Ritmus-kerék”: Körben állva, középen egy gyerek mérőt tapsol, a tanár körbejár egy dobbal, amire a gyerekek egyenként 2 mérőt dobolnak.
A következő körök más-más ritmusképlettel indulhatnak: titi-titi; titi-tá; tá-titi; tá-szün.
Ha pontosan megy, improvizálhatunk is 2 mérőre. De játszhatjuk 2 ütemes motívumokkal is (4 mérőre). A könyvben is találunk ritmuskereket, de rajzolhatunk a táblára is.
6. „gombóc-dobálós”: (Éliás, Tóbiás) – 2 gyerek a kör közepén 1-1 székre helyezett tálba dobál felváltva 5-5 gombócot – minden ütem súlyra 1-et (tá-szün), a többiek velük énekelve, az osztinátót tapsolva segíthetnek. Az győz, aki mind az 5 gombócot bedobta, pontos ritmusban.
7. „ritmus-dominó”

Negyed - szünetet érzékeltető mozgások:

1. *Járás mérőre* – játék közben (Ess, ess, ess; Cirmos cica, haj; Tormás ember; Hátra ne nézz,róka jár)
2. *Kiszámoló mérőre* – a szünet helyén is (Fű, fű, fű; Cirmos cica)
3. „cica-etetés” (Cirmos cica) – 2 ujjal a bal tenyérbe ütögetünk mérőre, szünetben a kézfejre
4. *szünetet érzékeltető – játékos olvasás:* a rajzfigurák segítségével a *könyvben*
 - Cirmos cica... – a dalt énekelve, mérőre olvassuk a tényérokat (az üres tényérba is belenyal a cica).
A gazdasszony (tanár) mérőt tapsol, a könyvben minden cicára rámutatunk ritmikusan énekelve (a gazdasszonyra is). Olvashatjuk a rajzfigurákról ritmusnévvel énekelve is.
 - Ess, ess, ess... – 1 egér mérőre cincog, vagy triangulumot ütöget, a többiek minden egeret megolvassa (a szünetben is) ritmizálják a mondókát. A ritmus-szalagról is elmondókázhatjuk, majd olvashatjuk ritmusnévvel. (*játékleírás*)
 - Gyí te, gyí te, hopp... a lovak ritmikus mutatása mérőre (a szünetben is).

Félkotta és szünetének érzékeltetése:

1. modókával-mérőre
2. dalok, könnyű kétszólamúság, kánon (kettes szünet kiszámolása)

2-es, 3-as, 4-es lüktetés megéreztetése:

1. Mindannyian felállunk a tábla felé fordulva tetszőleges térben (gyerekek a tanár mögött). A tanár *csengővel* a kezében vezényel, a gyerekek a tanárt utánozva ritmizálják a verseket.
2. Majd a *táblára* rajzolt csengőket a tanár krétával ritmikusan, a vezénylés irányában összeköti, a gyerekek a levegőben utánozzák (1 gy.kezében csengővel).
3. Ha mindenki pontosan csinálja, és jól megtanultuk a verseket, a *könyv* csengőin is elvezényelhetjük.

Négyes ütem megéreztetése:

1. „*vonatozás*”: a mondókák kigyakorlása után kipróbálhatjuk 2, 3, 4 szólamban mérőre járkálva, majd a könyvből olvasva. (ritmushangszerek, kalauz-síp, 58. old.)
2. „*mogyoró-törés*”: (Mókuskának...): 1-re megtöri (taps), 2-3-4-re kézfejre teszi
3. „*madár-röptetés*”: a dalt énekelve (Száll a madár...), mérőre sétálunk: 1-re taps, 2-3-4-re röplést utánozunk. A könyvben a dalt énekelve tapsoljuk az osztinátót, lehet 1 gyerek, vagy csoport is. („*Hess!*” - - -)
4. „*lovagoltatás*”: (Nézzél rám...) keresztbe tett lábon kisebb gyereket, vagy babát lovagoltathatnak a gyerekek, hangszerkísérettel (dob, cintányér)
5. Fut a kicsi kordé...- kerék kopogása mérőre; a figurák ritmikus olvasása (félkotta, egész hang szemléltetése: kézfogással)
6. mérő, majd osztinato hangoztatása a dalokhoz: Hallod-e te kis kovács?...
7. Kétszólamú ritmus: Cseng az üllő...

Nyolcad-szünetet érzékeltető mozgás:

1. „*mókus-ugratás*”: a Hopp mókuska... játéka (ugrálás mérőre) után: a dal ritmusára 2 ujjal a bal tenyérbe tapsolunk, a nyolcad-szünetben fölgrunk a kézfejre (fölrakjuk a mogyorót). A könyvben a rajzfigurákról is leolvashatjuk ritmikusan (60. old.).
2. „*harkály-kopogós*”-a könyvben: A Harkály kopogat... kezdetű dalt énekelve, a dal ritmusára kopogunk ujjunkkal az odukba, nyolcad szünetben is.
3. „*liba-csobbanós*”-a könyvben: Az Ejháj, vadliba...kezdetű dalt énekelve, a dal ritmusára ujjunkkal követjük a liba totyogását, nyolcad-szünetben a vízbe csobban, és totyog tovább.
4. Csepp, csepp...nyolcad mérő kopogása a dalhoz (esőcseppek), negyed mérő tapsolása (felhők), majd midkettő.
5. Öreg kutya...először csak a nyolcad szünetben kopogunk a „csontra” (negyed mérővel), majd a ritmus-osztinátót hangoztassuk énekünkhöz.

Ritmikai elemek tudatosítása:

Mindig a *készségfejlesztés után* történjen, mire a könyvben látjuk, már *érzetünk* legyen!

1. „*élő-ritmus*” kirakása:

Tá = 1 fiú leengedett karral áll; ti-ti = 2 lány szembefordulva kezét fog;

Tá-szün = 1 fiú, 1 játékot mellé teszünk; Tá-á = 2 fiú egymás melletti kézzel kezét fog, szélső kezeiket leengedve

A Tanár, vagy egy ügyes gyerek a kirakott élő ritmus mögött a fejekre tett kézzel olvastatja az azonos ritmus-motívumokat ismétlő dalokat, mondókákat szöveggel, majd ritmusnévvel hangoztatva. (Kis kacska fürdik; Fehér liliomszál) – zeneóvodában és a kiselőképző elején.

1. *ritmusmotívum-felismerés*: hallás, majd kottakép alapján; mondókák, dalok utóritmizálásával (ritmuskirakó, könyv: „kösd össze”-feladatok)
2. *dalfelismerés*: az 1. ritmusmotívumról -hallás, majd kottakép alapján (ritmuskirakó, könyv: „kösd össze”-feladatok)
3. *tükörritmusok*: ritmus motívumok és tükörképeinek kirakása és hangoztatása
4. ritmikai összefoglaló oldalak értelmezése: játékos rajzok segítségével (40., 61. old.)

Ritmusképletek:

Triola – előkészítése:

1. „*macska-lopakodás*”: (Kifele megy...) – Mindenki feláll, bármilyen téralakzatban, az ajtó felé fordulva: 4 mérőt az ajtó felé lépünk (Kifele megy, befele áll), balkéz, balláb egyszerre mozog, 4 mérőt hirtelen hátrafordulva lépünk (Befele jön, kifele áll), egyhelyben járva 4 mérőre karnyújtogatás felfele, majd lefele.
A könyvben 2 ujjal lépegetve mondókázhatunk (mérőre).
2. „*labda-adogatás*”: (Babona, babona...) – mondókázva, mérőre. (Tanár – gyerek; 2 gyerek; körbe adogatva; a könyv rajzfigurán adogatva)
3. Cinege-binege...; Citera pengi...; Csicséri borsó...; Eketé-pekete...

Szinkópa megéreztetése mozgással: (mérő hangoztatásával)

1. „*Lopják, lopják*”: játék
2. „*Ciróka, maróka*”: a „kisoróka” járkál mérőre
3. „*Kis hurka, nagy hurka*”: járás mérőre – tarisznyát cipelve
4. „*Cseng, bong a nóta*”: lépés mérőre – körben állva, jobbra lép-zár; balra lép-zár. (középen egy gyerek mérőre cintányért ütöget)
5. „*Csicsíjja, bubája*”: ringatás mérőre – egy gyerek babával, a többiek karba tett kézzel. A babát elaltathatjuk a *könyv bölcsőjét ringatva* az ujjunkkal.
6. „*Cicuska, macuska*”: kevergetés mérőre – mondogathatjuk 3 csoportban is:
 1. cs: Hamm, hamm,hamm,hamm!- osztinato (combokat ütögetve)
 2. cs: Ideraktam, odaraktam – osztinato – padot ütögetve: titititi (jobb) – titititi (bal)
 3. cs: Cicuska... – mérőt tapsolva ritmikusan mondókázni
7. Ha már pontos ritmusban tudjuk a mondókákat, elolvashatjuk a *könyvből* is.
Először mindig a *mérőt*-segítő figurákat ritmikusan mutogatva (tarisznyák; cintányérok; pampuskák az alsó sorban, aztán a figurákról, majd a ritmuskottáról (mindig segít a mérő).
8. Ritmusfelismerés, kiemelése dalokból hallás után: Egyszer volt egy kemence...
9. Szemléltető versike: A két szélén kis kóta... – Egyszer volt egy... dallamára (Bárdos Lajos alkalmazott szövege)

Éles ritmus; nyújtott ritmus megéreztetése:

1. Játékkal: Egy taliga kosár..., Kecske ment a ...Míg a libám... (játékleírás)
2. Vers ritmizálása: Becses nevem... (ollócsattogtatás mérőre)
3. Csúfolódó: Balázs... (ujjal mutogatás mérőre)
4. Ritmusképlet kiemelése dalokból

Tizenhatodik előkészítése:

1. Verseket ritmizálása mérőre - ritmushangszerek
2. Olvasása a figurák segítségével

Formaérzék fejlesztő játékok:

Ütempárzék-fejlesztő játékok:

1. „felelgetős”- ismert mondókát dalt motívumokként felelgetve adunk elő. (fiúk-lányok; csoport-Csicseri; 2 Csicseri)
2. *dallambujtatás* (lásd fent)
3. *Borsót vegyenek*: Körbe állunk – az 1. gyerek 4 mérőt csörögve 1-szer éneklő a dallamot, 4 mérőre a jobb szomszédjával közösen fogva a köcsögöt (belső hallással megismétlik), a 2. gyerek egyedül (énekelve), majd a szomszédjával közösen 4 mérőt csörögve (belső hallással) és így tovább, körbe adogatják a köcsögöt.
4. *Levendula ágastúl* (játékleírás)
5. „*ritmuskerék*”
6. „*kerék-kopogtatós*” -Poros úton... mondóka olvasása (26. old.) kerékkopogtatással, 2 ütemenként visszafordul (ismétlőjel)
7. „*ritmus-staféta*”- Kicsi kocsi...; Hová még...;
A mondókák ritmizálása 2 ütemenként stafétában:
 - mondókázva (4 - 4 mérőt hangoztatva)
 - csak a mondóka ritmusát tapsolják stafétában (1 gyerek mérőt kopog)

2 ütempár:

1. *Csere-bere fogadom*: Körbe állunk – párosával szembefordulva 2 kézzel mérőre kezét ráznak, ismétléskor hátrafordulva a másik szomszédval ráznak kezét. Megunásig folytathatjuk.
2. *Erre kakas*: A párok keresztezett kézfogással sétálnak, vagy szökellnek, ismétlésnél visszafordulva.

Melodikus hallás fejlesztése:

Óra elején játékokkal, dalokkal készítsük elő - hangolódjunk bele az adott hangkészletbe.

A tudatosítást előzzük meg készségfejlesztő játékokkal, a fokozatosság elvét betartva:

1. *relációs torna*: a daljátékok eljátszása után megtanítjuk Csicserinek is a dalt. Ő szeret röpködni éneklés közben, ezért az ujjbábbal a relációt tornázva énekeljük, tanítjuk röpködni.
2. „*lufik*”: a relációs torna után Csicserit a lufikon tanítjuk röpködni, majd a *könyvben a lufikon, dallamlépcsőn, xilofonon és pentaton billentyűkön*. Egyre kisebb térben érezve a relációt. Aztán a lufikat bevarázsolván a *vonalszerbe*, a sor elején segítségünkre lesznek az olvasásban.
3. *dallamrajz*: a levegőben (Csicserivel), majd a könyvben.
4. az új hang *kézjele, betűkottája*, helye a *vonalszerben* (dallamkirakó)
5. „*élő zongora*”: A dal hangkészletének kirakása gyerekekből. Színes lufikat, vagy betűkártyákat adhatunk a kezükbe. Kezdetben egy könnyű dalt énekelhetünk közösen (a tanár, majd egy ügyes gyerek zongorázik a fejeken (szöveggel, majd szolmizálva. A dalt előadhatják a behangolt gyerekek is. Később ismeretlen motívumokat is megszólaltathatunk. (Kisebb térben a könyv zongorabillentyűin, majd igazi zongorán)
6. „*pillangó-röptetés*”: Mese, mese... (motívumismétlés) A mondókát megzenésítjük abban a hangkészletben, amit éppen gyakorolunk. Az 1. motívumot a tanár kezdi, a gyerekek folytatják a mondókát azonos dallammal. Lehet stafétában is, motívumokként más gyerek folytatja. Röpködni is a pillangó: relációs tornával, kézzel segíthetünk, merre röpködjön. Lehet *belsőhallással* is folytatni, torna, vagy kézzel segítségével. Az *improvizálást* is kipróbálhatjuk a gyakorolt hangkészleten belül. A *dallamkirakós* feladatokat is változatossá tehetjük, ha a mondóka motívumait diktáljuk. Mire végigénekeljük, ismételve a dallamot, már ki is rakták.
7. *motívumfelismerés*: Melyik pillangó dallamát énekelem? (Mf./2): a megfejtés beírása betűkottával.

9. dalfelismerés – motívumok sorrendjének felismerése (Mf/2.)
10. „*dallamviszhang*” utószolmizálása – dallamkirakó, lejegyzése betűkottával (Mf/2.) Csicsserivel is játszhatjuk, körben állva. A tanár: minden gyereknek más motívumot laláz, a gyerek megismétli.
11. „*telefonálás*”- motívumismétlés: A tanár gyermektelefonba laláz egy motívumot, 1 gyerek felé nyújtja, ő visszatelefonálja, ha jól hallotta az üzenetet. Új dal hallás utáni tanulásánál is érdekes lehet, motívumonként szöveggel ismételtetni. Egyénenként, vagy csoportosan. Egyre hosszabb dallamot telefonálhatunk vissza. Végül az egész dalt eltelefonálhatjuk nagymamának önállóan is.

A tonalitás megéreztetése:

- relációs tornával (dó – guggolva),
- dallamrajzzal (dó – lehajlik a fűbe)
- dalok éneklése zongorakísérettel
- játékos kétszólamúság – orgonapont; dudakíséret

<i>Belsőhallást-fejlesztő játékok:</i>

1. „szembehunyós –torna”

Körben ülve (asztal nélkül), behunyt szemmel is tornázhatunk. Kezdetben, a nyitott szemmel tornázva énekelt dalt megismételjük behunyt szemmel is. Később kipróbálhatjuk, hogy meg tudjuk-e fejteni egy ismert dal „tornáját”. Megfejtethetjük a „*pillangó-röptét*” is. Ki szeretné egyedül eltornázni? Megfejtethetjük a dal kézjelét is behunyt szemmel.

2. dallambújtatás

Csicsserivel is játszhatjuk: Ismert dalt együtt énekelünk Csicsserivel, a 2. motívumot belső hallással (Csicsseri 4 mérőt kopog egy gyerek vállára), énekelve folytatjuk, stb. A fa mögé is bújhat, (mérőt, vagy a dal ritmusát kopogja a csőrével) ismét előbújva énekelve folytatjuk. 1 gyerek is előadhatja Csicsserijével.

3. Borsót vegyenek (lásd: formaérzék-fejlt.)

- belsőhallás-fejlesztő is, vissza kell emlékezni a hangmagasságra.

4. „dal - mondóka csere”

A daljátékot mondókázva folytatjuk, majd ismét dalolunk, cserélgetve (a mondóka után vissza kell emlékezni a hangmagasságra):

- Az ágy alatt... (daljáték) – Hull a borsó... (mondóka), irányváltással
- Erre kakas... (daljáték) – Hess le kakas (mondóka), irányvált.
- Csett, pápára (daljáték) – Gyí, te paci, gyí te ló, gyí te Ráró hóha hó (mondóka)

5. „Tente baba...”

A dalt énekelve mérőre ringatózunk (babával), ismétlésnél halkán dúdolva, vagy csöndben (belső hallással folytatjuk a ringatóst).

Váltogatva: ének – dúdolva – ének – dúdolva...;

Majd: ének – csöndben – ének – csöndben....

6. zongorázás, xilofonozás:

- a könyvben: szöveggel, vagy szolmizálva – az igazi xilofonon, a zongora pentaton billentyűin: *belső hallással*

Játékos többszólamúság:

1. **Ritmus-többszólamúság:** mondóka – játékos mérővel:

- Giling, galang... – Bimm, bamm...
- Csikorog a csizmám sarka... – Kip-kop...
- Esik eső csepereg... – Cin, cin,...
- Bujj be béka... – Brek, brek...
- „Erdő-zenekar”; „Vonatozás”; „Kalapácsolás”

Először a negyedekből, majd a nyolcadokból álló mondókát, vagy dalt hangoztassuk, többször is lehet változtatni egymás után (folyamatos mérőütéssel)

- A tanár hozzákopogja, vagy éneklí a másikat
- Megpróbálhatjuk 2 csoportban,; T-gy; gy-gy

2. **Dallam -ritmusosztinatóval:**

- Csön-csön gyűrű... (ének) – Gyepen mentem... (mondóka ritmusa)
- Száll a madár... (ének) – Duna mellett... (mondóka)
- Borsót főztem... (ének) – Hull a borsó... (mondóka)
- Hátra ne nézz... (ének) – Éhes volt a róka... (mondóka) 43. old. (lehet dallam-osztinató is: *dó hangon* mondókázni, vagy a mondóka ritmusát zongorázni)

3. **Dallam – orgonaponttal:** Először csak ritmus-osztinatóként (mérőre), majd *dó hangon*:

- Pi-pi, pi-pi... (a Libi, libi... dallamára): – Kot, kot,... (1 gyerek középen guggolva mérőre: kot, kot), a csibék körben állva éneklí a dalocskát relációs tornával.
- Vízi ember... – Brek, brek... (mint az előző játék)
- Libi, libi... – Gá, gá, gá, gá... (mint az előbb)

4. **Kétszólamú dallam:** A rövidebb dalt előbb elkezdve, ismétléskor kapcsolódjon be a másik dal. (2 körben is kipróbálhatjuk):

- Kácsa, kácsa ... – Kicsi kácsa... (2 körben) a végén mind együtt: válasszon magának.
- Hogy a csibe... – Keringet a róka... (2 körben)
- Héja, héja... – Ludam, ludam... (a végén együtt: ...eredj oda huss, huss, huss!)
- Kinn a kecske... (m–r–d–r) – Kinn a bárány... (mm–rr–mm–rr): 2 körben is (6.old.)
- Kinn a kecske... – Ne nézz hátra... (2 körben) Az iménti játékok nem könnyűek, a merész próbálkozás öröme is sokat jelent, de a sikerélmény a rendszeres gyakorlás eredménye lehet. Ezért jó minél előbb elkezdni.

Jövőre átismételhetjük a játékokat, akkor még biztonságosabban, pontosabban adhatjuk elő. Fergeteges lehet 1-1 többszólamú játék! Hangszeres órán is nagyobb *sikerélményük lesz*, ha már ismerősként üdvözölve elképzelik, és pontosan érzik a kottában látott zenei jelenséget!

Abszolút hangnevek bevezetése:

A legideálisabb időpont a hangnevek bevezetésére, amikor minden szolmizációs hangot megismertettünk. A párhuzamos szolfézs-, és hangszeres-előkészítő évfolyamok esetén célszerű korábban elkezdni a hangnevek gyakorlását. A tonalitás megéreztetése (l–s–m–d) után célszerűnek tartom a hangok neveinek sorrendiségét gyakorolni (leporello – alsó, felső szomszéd; sorban: le, föl; más-más hangról ; kettesével...) A m–r–d hangok gyakorlása után párhuzamosan taníthatjuk a könyv és mf. 2. részét is (kulcsok; G-dó; F-dó; C-dó). Később, ahogy a szolmizációs hangkészlet bővül, kiszélesíthetjük az abszolút hangok olvasását is. Az abszolút hangokat énekelve is olvashatjuk, abszolút magasságban (az F-kulcsos dallamokat egy oktávval magasabban). A regisztereket nem jelöltem, a hangok neveit zongorabillentyűkre írva nem derül ki, melyik oktáv. Majd 1. osztályban tudatosíthatjuk.

Csicsergő ZENEÓVODA olvasókönyv:

A CSICSERGŐ tankönyvcsalád **foglalkoztató** füzeté az iskolába készülődő gyermek zenei készségének **játékos, komplex** fejlesztésében, és a hangszeres játék előkészítésében szeretne segíteni. Az óvodai és zeneóvodás foglalkozások játékos kiegészítőjeként is alkalmazható. A két oldalról lapozható könyv, melynek egyik felében mondókákat és verseket, másik felében dalokat találunk, gazdag szöveges és zenei anyagával (magyar gyermekdalok, mondókák, magyar költők gyermekversei, magyar népi gyermekjátékok) és játékos szemléltető rajzaival igyekszik segíteni a készségfejlesztést és a tudatosítást. Az óvodás gyermek szívesen „olvassa” el a sokszor hallott mesét a képek és a memóriája segítségével. A zenés-olvasókönyveknek is ez a lényege: a sokszor énekelt, játszott, eltornázott dalokat pihenésképpen „elolvassuk” a rajzos figurák segítségével. A gyerekek társa Csicseri, az ujjbáb, aki velük együtt tornázik, **segít a koordinált nagy mozdulatokat kisebbé** finomítani, ezzel **előkészíti az írást és a hangszerjátékot**. Az évszakokhoz kapcsolódó – az óvodai életet végigkísérő – mondókák egyben kar-, csukló-, ujjlazítók lehetnek játék közben, majd a könyv lapjain. Csicseri csóréval gyerekjáték a vonalhúzogató, orsógurítás, kerékforgatás, csigavonal vezetés. Segít a figurák ritmikus „olvasásában”, a mondókák **szótagolásában** is. Tanítjuk röpdülni, először a nagy lufikon, majd a könyvben található kisebb lufikon, amiket belevarázsolunk a vonalrendszerbe. A játékos színes lufik fokozatosan színes hangjegyekké válnak. Így a gyerekek egyre kisebb térben érzik a hangtávolságokat. Játékosan, a hangtávolságok érzékelésével együtt olvasnak kottát.

RITMIKAI elemek előkészítése:

- **Egyenletes lüktetése**
 - az egész test nagy mozgásától az ujjak kis mozgásáig (járás, karmozdulatok, ujjtorna)
- **Írást-, és hangszerjátékot előkészítő** játékos mozdulatok
 - játék közben
 - a könyvben kis térben
(„vonalhúzogató”; „orsógurítás; „kerék-,malom-,korong-forgatás”...stb.)
- **Tá – ti-ti** (ritmusfelelés)
 - Azonos **ritmus-motívumok** kijárása, kitapsolása, kirakása (virág-ritmus)
 - „olvasása” a könyvből (szótagolás előkészítése)
 - ismétlőjel, szünet érzékeltetése mondókák ritmikus olvasásának gyakorlásával, olvasása a rajzok segítségével

DALLAMI elemek előkészítése

- a sokszor játszott dalok relációjának érzékeltetése:
- játékos tornával (Csicseri-ujjbáb)
- színes lufik – színes kotta – repülő kotta
- **s-m; s-m-d; l-s; l-s-m; l-s-m-d; m-r-d; s-m-r-d; l-s-f-m-r-d** hangkészletű, egyszerű, motívum-ismételgető dalok olvasása a rajzfigurák, majd a színes kotta segítségével.

A *mozgás-előkészítés után* először a kottatartón látható tanári példányból, vagy a táblán látható ábráról gyakoroljuk az olvasást. A tanár mutatja, közösen olvasunk, aztán 1-1 gyerek, majd mindenki a saját könyvéből.

Csak néhány perc olvasás, és már játszhatunk tovább!

Az ELŐKÉPZŐ 1. kötet az ált.isk. 1. osztályos – kezdő kiselőképző, ill. zeneóvodát végzett haladó – korosztály számára készült. Az olvasókönyv írást előkészítő *foglalkoztató feladatokat* is tartalmaz, a ritmus-, és dallamkirakó használata mellett. A könyvet csak akkor nyissuk ki, ha játékkal, mozgással mindent előkészítettünk, nagy térben (lásd: Tanmenetjavaslat – *készségfejlesztés mozgással*). A jól begyakorolt, memorizált dalokat, mondókákat – ritmikai és dallami előkészítés után - a könyvben kis térben elolvassuk a figurák segítségével (képolvasással). Az arányos, szemléltető rajzok sokat segítenek a ritmuselemek, és képletek leolvasásában, tudatosításában és a térhallás fokozatos kialakításában (relációs torna; dallamrajz; nagy lufik; kis lufik a vonalrendszerben; xilofon; zongorabillentyűk).

- ritmusolvasás: először mindig a nagy figurákat mutatva (mérőzve) olvassuk a mondókákat, majd a ritmusképlet figuráit, tanár mérő-hangoztatásával. Megpróbálhatjuk 2 csapatban, először a mérős csapat kezd! (Kot, kot...Pi-pi, pi-pi...)

- „repülőkották”: a kék csuporban elhelyezett aktuális hangkészletű dalok figuráit tartalmazzák. Kottaolvasás előtt a nagy lufikon elénekelhetjük kedvenc dalainkat (Csicsserivel).

- „pillangó-röptetés”: olvasás betűkottáról, kézzel. Megismételjük kézzel, de már a mondóka szövegével. A „zenés-meséből” kitalálhatják, melyik színű pillangó dallamát hallották.

- „kösd össze!”: dalfelismerés kottaképről; betűkottáról. A *munkafüzet* a ritmuskártya és dallamkirakó használata után, 2.félévtől segíthet a kottairás gyakorlásában (lásd: részletes *tanmenet-javaslat*).

Az ELŐKÉPZŐ 2. a másodikos korosztály - kezdő előképzsők, ill. kiselőképzőt végzett haladók – számára ajánlott. Mindkét olvasókönyv áttekinthetően szerkesztett, hogy alkalmas legyen a *kezdő* és *haladó* csoportok tanítására is. A csoport képessége és kezdő ill. haladó összeállítása szerint válogathatunk a zenei anyagból. Az arányok változtathatók a csoport haladási üteméhez igazítva. Az OK szerkesztésénél „az ismétlés a tudás anyja” elvét követtem. Visszaköszönnek az 1. kötet játékos ötletei, dalai, hogy elmélyíthessük a tudást. Az EK. 1. tanmenetjavaslatban leírt mozgás-előkészítő készségfejlesztést a kezdő EK. 2.-höz is ajánlom! Az *illusztráció* (a rajzok sorrendjét megkevertük) segít az óvodában, kiselőképzőben tanult közismert dalok felismerésében, de a könyv 91–93. oldalain elolvashatjuk a hozzájuk tartozó szöveget is! Ez alkalmas arra, hogy a haladó csoportok számot adhassanak tudásukról. Az azonos ütemszámú dalok, olv.gyakorlatok, oszttinatok egymás alatt láthatóak, így alkalmasak arra, hogy együtt is megszólaltassuk. Egy-egy dal több helyen is felbukkanhat. A betűrendes mutatóban feltüntettük, hogy mely oldalakon (ritmuskotta, betűkotta, ötvonalas kotta, ABC-s hangok gyakorlásánál) található.

A sor elején található színes hangkészlet egy idő után már csak a záróhang megjelölésével segít. A pentaton billentyűk a betűkottás oldalakon találhatóak, a memorizált közismert dalok „elzongorázását” teszik lehetővé. Így nem zavarják majd a következő oldalakon hangnévvel történő kottaolvasást (G-kulcsot képzelve a sorok elé). A 2. Rész (a lapszélén késsel jelölt oldalak, hogy gyorsan oda tudjunk lapozni) a *kulcsok* olvasásának gyakorlásában segít, és az elméleti anyagot tartalmazza (a tanár eldöntheti, hogy mikor lapoz a 2.részhez). Itt is segítenek a színes kották (alaphang), az ismerős dalokat el is szolmizálhatjuk. A hangszert is tanuló gyerekek bekapcsolódhatnak az együtt zenélésbe (orgonapont; dudakíséret; üres húrok pengetése). A *munkafüzet* az olvasókönyvvel párhuzamosan – a zenei elemek előkészítése, tudatosítása, gyakorlása után – használható. Itt már nem segítenek a színek, de *kiszínezhető* a kontúros rajzok, és akár a sor elején lévő hangjegyek is. A 2. Rész (a kulcsok és az ABC-s nevek gyakorlása) itt is könnyen megtalálható, a lapszélek jelölve vannak.

Forrásjegyzék:
(Felhasznált irodalom)

- Ábelbábel** – *Mondókák, versek, játékok óvodásoknak* (Társ Kiadó Sepsziszentgyörgy, 2007) Bartók–Kodály–Kerényi: **Magyar Népzene Tára I. – Gyermekjátékok** (Zeneműkiadó, Bp., 1951)
Borsai Ilona: **Bújj, bújj zöld ág** – *Népi gyermekjátékok* (Móra könyvkiadó, 1976)
Borsai Ilona: **Cinege, cinege, kismadár** (MTV-Minerva, 1975)
Borsai Ilona: **Magyar népi gyermekjátékok** (Tankönyvkiadó, Bp., 1978)
Dancs Lajos: **Kör, kör, ki játszik?** (Városi és Megyei Műv. központ Nyíregyháza, 1982)
Forrai Katalin: **Daloló ABC** (Zeneműkiadó, Bp., 1978)
Forrai Katalin: **Európai gyermekdalok** (Zeneműkiadó, Bp., 1956)
Forrai Katalin: **Ének a bölcsődében** (1986)
Forrai Katalin: **Ének az óvodában** (Zeneműkiadó, Bp., 1974; 11. kiadás: 2001)
Forrai Katalin: **Szomszéd népek dalai** (Tankönyvkiadó, Bp., 1965)
Gryllus Vilmos: **Dalok óvodásoknak és iskolásoknak 1-2** (1992; 1998)
Hintalan László: **Aranyalma – Játékhagyomány** (Fővárosi Pedagógiai intézet, 2000)
Irsai Vera: **Szolfézs példatár – alsófok I.** (Zeneműkiadó, 1956)
Ittész Mihály – Róbert Gábor: **Ének-zene I. – Óvodapedag. számára** – (Tankönyvkiadó, Bp., 1990)
Járdányi Pál: **Terefere Tercsi – Gyermekdalok** (Zeneműkiadó, Bp., 1973)
Kerényi György: **Gyermekjátékdalok** (Editio Musica Bp., 1957)
Kerényi György: **Jeles napok dalai** (Zeneműkiadó, Bp., 1963)
Kiss Áron: **Magyar gyermekjátékgyűjtemény** (1891; Jub. kiadás: Honlap Kiadó Bp. 2000)
Kodály Zoltán: **333 olvasógyakorlat** (1941) Kodály Zoltán: **Biciniumok** (Tankönyvkiadó Bp., 1966)
Kodály Zoltán: **Iskolai Énekgyűjtemény** (1943)
Kodály Zoltán: **Kis emberek dalai** (Zeneműkiadó, Bp., 1962)
Nagy Margit: **Daloló állatkert** (Pannon Literatúra Kft. Óperencia kiadója)
P. Vesztróczy Judit: **Muzsikáljunk együtt 2.** (Ifjúsági lap-és könyvkiadó, 1987)
P. Vesztróczy Judit: **Szó-lá-mi** (Zeneműkiadó, Bp., 1966)
Szabó Helga: **Első énekeskönyvem** (Tankönyvkiadó, Bp.)
Szabó Helga: **Énekeskönyv 2.** (Tankönyvkiadó, Bp.)
T. Aszódi Éva: **Cini-cini muzsika – Óvodások verseskönyve** (Móra Könyvkiadó, 1985)
Szőnyi Erzsébet: **Biciniumok** (Zeneműkiadó, 1977)
Tegzes György: **Ének-zene 4.** (Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 1990)
Törzsök Béla: **Aranygyűrű – Játékdalok – népi mondókák alapján** (Flaccus Kiadó, Bp., 2004)
Törzsök Béla: **Tulipánfa – Sarkady Sándor verseire** (Szolnok M. Pedagógiai Intézet, 1993)
Törzsök Béla: **Zenehallgatás az óvodában** (Zeneműkiadó Bp., 1982)